

Sahabat

INDONESIENS VÄNNER

NR 3-4/95

Stafetten går vidare

Efter två år och sex nummer av Sabahat lämnar nu Calle Reiher redaktörskapet för tidningen. Som främsta motiv till beslutet är, att han i sitt dagliga arbete för närvarande har några mycket krävande bokproduktioner på gång. Dessutom anser han, att det är stimulerande med nya friska idésprutor, vilket inte hindrar, att Calle även fortsättningsvis kommer att medarbeta med featureartiklar, bland annat fortsättningen på serien Utländska konstnärer.

Det är inte lätt, att starta en tidning för medlemmar med vitt skilda intresseinriktningar. Calle har känt sig för. För det mesta har reaktionerna varit positiva, men ibland har en del läsare rest ragg. Och det visar, att Sabahat fungerar.

Calle Reiher har som god journalist undvikit varje form av påverkan. Och det har givit Sahabat en ställning, som är sällsynt bland medlemstidningar.

Under det år jag varit ordförande i SIS har jag haft tillfälle att på styrelsesammanträdena lära känna Calle, som en person med idéer och visioner. Jag vill framföra ett tack till Calle Reiher för gott samarbete och för sex bra nummer av Sahabat.

Gunnar Huss
Ordförande

Vår nye redaktör

Från första januari tar Kent Larsson över redaktörskapet för Sahabat. Kent bor i Uppsala och har adress Kålsängsgränd 6E, 753 19 Uppsala. Hans telefonnummer är 018-12 33 79. Han kommer att bli tacksam för alla läsarnas bidrag. Det lönar sig inte att för nuvarande söka honom på telefon. Kent tillbringar nämligen december i Indonesien.

Omslaget: Parasail är en mycket uppskattad sjösportgren vid turistorterna. Den jämna brisen hjälper flygarna till rejäla höjder över stränder och korallrev.

Foto: Carl Henrik Reiher

Basic info about Indonesia

Republic of Indonesia

A Unitary Republic with sovereignty vested in the people.

President

Soeharto, re-elected to his sixth term March 1993.

Location

In Southeast Asia between Asia and Australia, the Pacific and Indian Oceans.

Geography

World's largest archipelago; 17 508 islands;

6 000 inhabited. The main islands are Java, Sumatra, Sulawesi, Kalimantan, Irian Jaya and Bali.

Population

195 million, the fourth largest after China, India and the USA.

National day

August 17, 1945.

National language

Bahasa Indonesia (Indonesian language – a derivative of Malay)

National flag

Red and White

SIS Svensk
Indonesiska
Sällskapet

Ordförande: Gunnar Huss,
tel. bostad: 018-300 300 Fax 018-303 142

Medlemsärenden, adressändring: Peter Gest
Adress: Högbergsgatan 26A, 116 20 Stockholm
Tel.: bostad 08-702 15 55, arbete 08-15 71 11
Fax: 08-15 71 41

Sahabat

Medlemstidning för Svensk-Indonesiska Sällskapet

Redaktör: Carl Henric Reiher

Telefon/fax: 08-500 270 17 efter 18.00

Adress: Gränsvägen 20, 137 41 Västerhaninge

I redaktionen: Kent Larsson

Utgivare och ägare: Svensk-Indonesiska Sällskapet

Tryck: Haninge Föreningstryck AB, 1995

Nästa nummer utkommer ca 1 maj 1996

Utländska konstnärer förnyare av bildkonsten på Bali

Före sekelskiftet var få europeiska konstnärer intresserade av de exotiska länderna i Fjärran östern. Man förstod helt enkelt inte de främmande sederna och de olika områdenas särpräglade livsstil. Den allmänna uppfattningen var dessutom, att det hårda ljuset skulle vara olämpligt för bildkonstnärerna. Men i och med att *Gaugins* verk dök upp i Paris och ett allmänt accepterande av de nya konstströmningarna började man tänka om.

Gaugin var aldrig på Bali men i många av hans verk återfinns detaljer från relieferna på buddisttemplet i Borobudur. Förлага hade han i dåtida fotografier, som han flitigt utnyttjade. Gaugin fick tyvärr aldrig uppleva Söderhavets mystik och charm. Tahiti var redan kulturellt förstörd vid tiden för hans ankomst till den polynesiska ön.

Gaugin inspirerade flera västliga konstnärer att söka en okänd, exotisk värld på andra sidan jordklotet. De följde i Gaugins fotspår till Tahiti men fortsatte snart och fastnade till slut på Bali. På 1930-talet dök begreppet *Paradiset på jorden*, *Gudarnas ö* mm upp, mycket tack vare alla de konstnärer som kärleksfullt försökte tolka Balis själ. De flesta verkade under första hälften av 1900-talet med giganten *Walter Spies*, konstnär, koreograf, pianist, filmregissör, inspiratör åt författare som *Vicki Baum* mm, som den främste av dem alla.

Men han var långtifrån ensam. Många duktiga konstnärer tillbringade många år på Bali. Den japanska ockupationen var i stort sätt slutpunkten för det skapande konstnärslivet. Internering och förtidig död i krigets spår decimerade konstnärskolonin. Efter kriget har endast ett fåtal utländska konstnärer av klass verkat på ön.

I stället är det desto fler balineser, som anammat västlig teknik och materier och vars dukar funnit vägen till de stora gallerierna.

I några artiklar kommer Sabahat att presentera de främsta av de utländska målarna. Vi börjar med det originella geniet **Adrien-Jean Le Mayeur de Merpre.**

Le Mayeur, som han allmänt kallades, var en exentrisk medlem av den belgiska kungliga familjen. Han föddes i Bryssel 1880.

Han avstod alla anspråk på arv och följde i Gaugins fotspår till Tahiti och fran-

Den uppburna dansösen Ni Pollac, inspiratör och hustru till den belgiska konstnären Le Mayeur. Bilden tagen ca 1936.

ska Polynesien för att bli konstnär. Tahiti var inte längre exotiskt primitivt. Le Mayeur blev djupt besviken och lämnade snart Polynesien. Efter mycket sökande efter *paradiset* fastnade han 1932 på Bali, där han fann den inspiration han sökt.

Men det var inte i första hand naturen, som inspirerad honom utan fastmer hans undersköna hustru, den legendariske Legongdanserskan *Ni Pollac*, som han gifte sig med när han var styva 50 år. Tillsammans bosatte de sig vid Sanur Beach där de skapade ett fantastiskt konstnärshem som ligger strax norr om Sanur Beach Hotel.

Hemmet är i dag ett museum, med byggnader, konst och övrig inredning precis som när konstnärsparet bodde där.

Anläggningen har slitits hårt av klima-

tet och en del inbrott. Pengar har anslagits från Belgien för att restaurera Le Mayeurs museet. Förra året var museet stängt för renovering. I år hade man öppet en del av anläggningen för besökare. Inget hade dock gjorts under ett år. En del gubbar fanns där, liksom föregående år och lika sysslösa. Tyvärr har pengarna från Belgien inte kommit fram till muséet.

Le Mayeurs dotter sköter muséet och den shop, som säljer precis det krims-krams, som strandshopparna är över-sållade med. Men det finns inte ett vykort av konstnären eller hans verk att köpa. För att få veta något om honom plockar man fram ett slitet album med foton och pressurklipp från celebra besök. Men hur som helst så är museet värt ett besök.

Häng på låset klockan 10 (sen blir det olidligt hett inomhus). Stängt måndagar.

Under 30-talet var det inne att gäster på jordenrunkryssningar skulle besöka Le Mayeurs gästvänliga hem och serveras en drink med lite tilltugg av hans förtjusande toplessa hustru *Ni Pollac* och hennes lika kostymerade tjänsteflickor.

Detta retade gallfeber på den puritanska holländska kolonialguvernören, som i slutet av 30-talet upplyste konstnären att slikt otuktigt beteende måste upphöra. Flickorna skulle helt enkelt ha mer textilier på sig.

Men Le Mayeur lät sig inte avskräckas. Han skrev till sin kusin, kungen av Belgien, som i sin tur skrev till drottning Wilhelmina av Holland, som i sin tur skrev till generalguvernören för Holländska Ostindien, som i sin tur uppmanade guvernören på Bali att inte lägga sig i de lokala klädproblemen.

Le Mayeurs stil är impressionistisk, med korta kraftiga färgrika penseldrag från en färgsprakande palett. Detta manér resulterar i skärpa i detaljerna i kombination

Ni Pollac är motivet på flertalet tavlor i Le Mayeurs hem, nu tyvärr vanvårdat museum.

med mjuka idylliska bakgrundsscener. Huvudmotivet är genomgående den solbelysta trädgården med Ni Pollac i danspose eller tillsammans med sina tjänarinnor i det dagliga arbetet. Och naturligtvis är modellerna topless.

I sanning är det paradiset Le Mayer avbildar. De flesta av dukarna finns på vägarna i hemmet. En del har stulits och på marknaden cirkulerar ett mindre antal.

Ni Pollac var en av Balis mest berömda legongdanserskor. Här är hon avbildad i typisk danspose med en antydning av den blomstrande trädgården i bakgrunden.

Hans dukar torde i dag betinga ett pris på omkring en miljon kronor.

Adrien-Jean Le Mayeur de Merpres föddes 9 februari 1880 i Bryssel, anlände till Bali 1932 och dog 31 maj 1956 i Bryssel.

Carl Henric Reiher

Lombok i dag och i morgon

Många anser, att Lombok är som Bali var för tio år sedan. En del ligger väl i detta påstående. Rytmen är lugn, transporter sker i stor utsträckning med hästdroskor, *becac*, förspända med elegant utstyrda hästar. Huvudsaklig dagligvaruhandel sker på någon av de många marknaderna. Utanför hotellområdena är det glest mellan nyfikna turister.

Men trots påståendet om likheter är Lombok helt annorlunda. Visserligen är avståndet till Bali bara några mil, men Lomboksundet, *Wallacegraven*, är en effektiv skiljelinje mellan två kontinentala strukturer. Det är helt enkelt två olika världar. Bali hör till den euro-asiatiska djur och växtregionen medan Lomboks växt- och djurliv är förknippat med Australien. Likaså har Stora Sundaöarna befolkats från norr (Indien), medan övärlden öst om Bali troligtvis fick sin befolkning från områdena runt tidigare Indochina, och öster därom. Balineserna är ljushylda och hinduer, medan sasakerna på Lombok är mörkare i hyn och muslimer. Viss påverkan från Bali finns dock. Under långa perioder fungerade Lombok — pepparön — som fångläger för balinesiska missdådare.

Lomboks historia är lång och spännande — för lång för en artikel i Sabahat. Ytterlig information finns bl a i *Periplus resehandbok East of Bali*, som finns i varje väl-sorterad boklåda.

Turismen på Lombok är bara ca tio år gammal. Innan dess var det i stort sett bara ryggsäcksfolket, som tog sig fram mellan de relativt primitiva losments, som var de enda övernattningsställena, förutom några enkla hotell i Mataram/Ampenan.

Men på dessa tio år har mycket hänt. Flygplats, vägar och stjärnhotell har byggts med expressfart. Början gjordes vid den underbara Senggigibukten, där i dag förstlänggen Senggigi Beach Hotel —trivsammast, Intana — flest rum och största poolen och

Sheraton —exklusivast, samsas om västkustens bästa, men trots allt begränsade strandområde.

Idag är hotellen på västkusten legio, de flesta dock med ganska risiga strandområden och långt från Senggigi "centrum". Men någon överetablering är det inte ännu, men den lurar bakom hörnet. Den befintliga flygplatsen har redan fått status att ta emot internationellt flyg. Silk Air flyger nonstop från Singapore flera gånger i veckan. Och fler bolag står i kö. Begränsningen är landningsbanan, som endast är 1 850 meter lång. En förlängning med 400 meter till 2 250 meter är beslutad, så att B 737, DC 9 och liknande plan skall kunna landa. Egendomligt nog har red. redan för två år sedan sett Boeing 737 både landa och lyfta för Yogyakarta.

Hotet finns nu i söder, där man planerar för ett jättestort turistgetto, *Putri Nyale Resort*, som skall breda ut sig på 1 250 hektar mark nere vid Kuta. Dessutom skall det till en internationell jätteflygplats strax norr om området. Mark är redan köpt av ett konsortium bestående av privata finansärer och staten. Resultatet är att ytterligare några tusen sasaker blivit av med sin jord och blivit ännu fattigare.

Eftersom det är 90 minuter bilresa till nuvarande flygplatsen och till hamnen i Lembar, kommer man till att börja med ordna transporten med helikoptershuttle för de penningstarka gästerna!

Det tar givetvis tid att effektuera denna stora exploatering. Men vill du uppleva dagens nästan orörda Lombok skynda på. För varje år blir ön mer och mer lik Bali och om fem-tio år är Lombok, pepparön, en exklusiv turistö i stil med golfenklaverna på spanska Solkusten.

Utförligt reportage om framtidsplanerna på Lombok i nästa nummer av Sabahat.

Carl Henric Reihner

En av Asiens ledande nationer växer fram

Med en stabil ekonomi, en målmedveten och öppen regering vill Indonesien ha en internationellt framskjuten roll i Sydostasien. En liberalare politik med fallande räntor, ökad export och en börs där fler och fler företag gjort sitt intåg har varit förutsättningarna för detta. När ledarna för världens största handelsnationer möttes på Bali 1994 var det bl.a. för att lära mer om sin värdnation. 1994 var året då Indonesien, världens största muslimska nation, tog steget in på världsarenan, för första gången på de senaste 30 åren. Från sin positionen som ordförande för Asian-Pacific-Economic Cooperation APEC och ledare för Non-Aligned Movement fram till 1995 har president Suharto utvecklat sitt lands inflytande i regionen. President Suhartos beslut att ge landet en framträdande profil bland Sydostasiens ledande nationer har resulterat i en inte omärkbar men varlig utrikespolitisk policyförändring. Presidentens idé har varit:

–Att som en länk mellan Nord och Syd hjälpa industrinationerna dra fördel av utvecklingen i "Tredje världen" utan att industrinationernas struktur bryts upp. (t.ex. arbetslöshet p.g.a. att industrin söker billigare arbetskraft i dessa länder).

–Att utveckla ett nytt nätverk inom Asian Pacific där Kina blivit en av stormakterna efter "kalla krigets" slut.

Med säkerhet kan sägas att man har lagt grunden för en internationellt framskjuten position. President Soeharto mötte ledarna för G7 i Tokyo 1993 och USA:s president Bill Clinton för att föra fram sina idéer inför APEC mötet i Seattle i november samma år.

Jakarta har visat att man med kraft stöder ASEAN:s Regionala Säkerhetsforum vilket bildades 1993. Man tog initiativet i

fredsanssträngningar efter framgången som följde Pariskonferensen om Kambodja. Indonesien tilldelades platsen som bisittare till ordförande vid denna konferens. De länder som gör anspråk på Spratley-öarna, inklusive Kina möttes informellt i Indonesien som också har varit värdar för samtal mellan den separatistiska gerillan på Filippinerna och den Filippinska regeringen. Från positionen som ledare för Non-Aligned Movement avsåg man att försöka medla i dispyten i Korea. Man skickade ett sändebud till den dåvarande koreanska ledaren Kim Il Sung, med uppgift att lätta på spänningarna.

Jakarta har gjort upp program för lindring av skuldbördan för de medlemmar som tillhör "Tredje världens" länder. I programmet ingår en plan för "hjälp till självhjälp" inom familjeplanering, jordbruksproduktion och utbildning.

Huvudfrågan internationellt när det gäller Indonesien är dispyten om Östra Timor en tidigare portugisisk koloni vilken annekterades av Indonesien 1975. FN har organiserat samtal mellan parterna vilka saknat formella relationer. En av förutsättningarna för dessa samtal med USA och Portugal har varit att uppnå samförstånd då dessa båda länder historiskt sett haft synpunkter på utvecklingen.

Med en liberalare politik skapar man ett klimat där landet till gagn för dess innevånare går en ljusnande framtid till mötes. Börsen ser med tillförsikt på framtiden, efter en uppgång med 115% enligt index förra året. Den ekonomiska tillväxten var 6 - 7 procent 1993 och 1994 och beräknas förbli den samma några år framöver. En nedgång i inflationen under 1995 kommer ytterligare att skjuta ekonomin ett steg framåt.

Hans Hansson

Pram Toer – Indonesiens störste?

Pram Toer, eller Pramoedya Ananta Toer som han egentligen heter (även om han i hemlandet mest kallas Pram rätt och slätt), är förmodligen Indonesiens störste författare, och omnämns ofta som kandidat till nobelpriset i litteratur. Men på svenska finns bara en enda av hans böcker utgiven: *Människans jord* (Nordstedts 1982, med på bokrean 1995). Toers ~~romaner~~ är förbjudna i hemlandet på grund av hans kommunistförflutna. Han har ~~hittills~~ ~~hittills~~ husarrest, men har ändå ~~lyckats~~ ~~lyckats~~ utge en ny bok publicerad och har flera andra projekt på gång.

Människans jord utgavs första gången i Sverige 1987 på det lilla förlaget Hjulet. Jag blev uppmärksam på att en indonesisk roman kommit ut på svenska genom en recension i SvD av Per Holmer, och skyndade mig att skaffa den. Boken fängslade mig mycket, och som litteraturintresserad svenskindones hoppades jag att de återstående delarna i denna romansvit om fyra böcker så småningom skulle komma ut. Så har dock inte skett, men historien fortsätter genom att jag via SIS av en lycklig tillfällighet träffade Sonja Berg Pleijel, som översatt boken från holländskan, och som försåg mig med ytterligare material om författaren.

Från Java

Pram Toer är född 1925 i Blora, en liten stad på Mellanjava. Trakten har förekommit i många av hans romaner och noveller. Under den vistelse i holländskt fångläger som Toer hamnade i 1945-49 gjorde han sina

första litterära försök, bl.a. noveller.

Efter ett besök i det nya Kina blev PramToer mer och mer uttalad marxist. Detta blev naturligtvis ödesdigert efter kuppen och Suhartos maktövertagande 1965. Pram Toer fängslades ännu en gång och levde i femton år på den moluckiska fångön Buru. Det var under denna tid som romantetralogin om den unge javanen Minke komponerades och berättades för Prams medfångar.

Prams skönlitterära produktion omfattar drygt tiotalet romaner (han har också utgivit del icke skönlitterära böcker samt varit verksam som översättare av kända utländska författare). Många av romanerna är översatta utomlands och har där blivit allmänt lovprisade, även om en del kritiker, främst holländska, har omnämnt vissa brister i fråga om form och struktur. Av romanerna räknas – även av Pram själv – tetralogin vars första del är *Människans jord* som hans storverk.

Pram har emellertid också skrivit många noveller, och Sonja Berg Pleijel, som översatt några av dem, framhåller att man bland dessa långt mera anspråkslösa kortberättelser kan hitta några utsökta pärlor som på ett okonstlat men samtidigt färgrikt sätt levandegör kultur, miljöer, skeenden och människooeden i hans hemland.

Brytningstid

Människans jord handlar alltså om den unge Minke, av börd predestinerad för någon slags regenttillvaro, men i stället fast besluten att bli en erkänd författare. Han befinner sig i en brytningstid där slitningarna med *adat*, det indonesiska samhällets urgamla och mycket viktiga sedvanetradition och striden mot den koloniala ofriheten blir till en kamp på två plan. Minke gifter sig

Tumpang Sari, värnar om ekologiskt jordbruk i regnskogen

Den statsägda skogsindustrin på Java består av 200 miljoner ha skog varav 1,5 miljoner ha är skyddad regnskog. I området kring Sumedang finner vi den skyddade regnskogen under ett projekt kallat Tumpang Sari. Projektet går ut på att utveckla ett jordbruk vilket tillsammans med skogsbruket sörjer för det ekologiska kretsloppet på samma gång som det ger sysselsättning och försörjning åt befolkningen i området. Man odlar bl.a. kål, tomater, och potatis för att utnyttja marken mellan träden. Odlingen ger två skördar per år vilket med dagens förutsättningar ger ca. 28 ton grönsaker per ha utöver det traditionella jordbruket. Varje dag under skördetiden kommer det lastbilar och hämtar upp grönsakerna längs vägarna för att sedan transportera dem vidare till marknaderna i de stora städerna. I mangroveträskan odlar man fisk där vinsten från försäljningen av fångsten tillfaller projektets medlemmar. Hänsyn tas till spridning av både gödnings- och bekämpningsmedel. Plantorna drivs fram i

med Annelies, en holländskättling, redan det ett slags brott i sig. Han uppmuntras av liberala krafter att axla ett ledaransvar i sitt folks frihetssträvan.

Hur det hela till sist avlöper har jag alltså inte kunnat få reda på ännu. Det vore mycket sorgligt att inte på svenska kunna läsa om hur Minkes liv gestaltar sig. Visst borde Norstedts fortsätta utgivningen! Alltför få svenskar har haft möjlighet att via skönlitteraturen lära känna Pram Toer som en stor författare och därigenom ett av världens största länder och dess historia.

Rosman Jahja

(f.1959, hälften värmlänning, hälften Minangkabau)

egna drivhus inom området vilket kräver både kontroll och kunskap. Projektet förses med nödvändiga resurser från jordbruksdepartementet och man producerar rågummi, terpentinolja, silke och grönsaker utöver den produktion de utvinnet ur virket. Skogsavverkningen inom projektet sker på traditionellt sett där en stor del av arbetet utförs av människan. Man förädlar råvaran själv till bl. a. fönsterbågar och dörrar.

Deltagarna och lokalbefolkningen bor några kilometer från själva projektet. Regelbundet utbildas de i både jordbruk och skogsvård för att öka förståelsen för projektets ekologiska inriktning. De äldre berättar att under holländskt styre fick var och en sin jordlott att odla. För att överleva blev det till att jobba för de stora holländska skogsbolagen med avverkning av teakträd. Detta till skillnad från dagens situation där syftet med projektet är att avkastningen skall försörja de som medverkar i projektet. Det är viktigt att skapa jobb åt lokalbefolkningen. Sysselsättning motverkar illegal avverkning och felaktigt utnyttjande av naturresurserna. Det vet vi av erfarenhet säger man på Jordbruksdepartementet i Jakarta.

Nyplantering av kalhygen innebär inte att man värnar om naturens ekologiska system. Tumpang Sari projektet kombinerar många av de faktorer man bör beakta inom både skogsbruket och jordbruket.

Här hemma i Sverige får vi höra mycket negativt och oftast felaktigt om skogsvård och skogsbruk i Indonesien. Projektet i Sumedang är ett bevis på att man värnar det ekologiska systemet i regnskogen på ett sätt som inte framgår i den information som sprids här i Sverige

Hans Hansson.

En positiv utveckling av Turistbali

Nyss hemkommen från Bali, dit vi rest fem år i rad, är det dags att summera intrycken. Först som sist, vi trivs på Bali, med människor och med naturen. Men som i Sverige, så finns det företeelser, som man måste reagera emot. I nummer 3 föregående år hade jag en kritisk betraktelse över mindre trivsamma fenomen på Bali. Den väckte förvåningsvärt nog stor irritation från åtskilliga läsare. Men varför inte ta grepp om missförhållandena, i stället för att sopa dem under mattan?

Nåväl resan började med strejkhott från SAS, som vanligt. Risker att missa anslutningen i Frankfurt var överhängande. Alla utländska plan till kontinenten var fullbokade. Men vännerna på Garuda i Stockholm lade ner ett jättejobb och lyckades trassla fram ett par platser på Austrian till Wien och ombokning till planet från Amsterdam. Sex timmars väntan skulle väl kunna fördrivas på ett trevligt sätt i wunderschönen Wien. Men det spöregnade hela dagen, så det blev att nöta fåtöljer på Lufthansas lounche, som Stockholm hade lyckats ordna "biljetter" till.

Och så dags att äntra planet från Amsterdam. För att fira jämna år hade vi lättat ordentligt på lädret för att flyga i fina folkets klass, där man normalt betalar med Mona Sahlinkort. Trevlig värdinna tar emot och får oss att känna oss välkomna. Att 747-200 maskinen var sliten och trist gjorde inget för personalen var bra, men stum.

Strax före Medan började vi fundera. Hörlurarna plockades in – gjorde inget för filmmaskinen var trasig – och små presenter delades ut. Var det slut i Medan? Ja i sanning, där gick ridån ner.

För att inte bli allt för långgrandig är endast att konstatera, att kabinpersonalen i businessclass hörde hemma i gårdsgårdsserien. Miserabel service och total okunnighet i engelska och gällande säkerhetsregler. Efter snabb alltför snabb (jäktad av perso-

nen), men otroligt god lunch drog sig det två tjänande andarna tillbaka. Den ena somnade bums och den andra gömde sig med en bok bakom ett skynke.

Hemflygningen en månad senare gick med ett 747-400 plan som ju är av internationell klass – om inre underhållet sköts. Personalen Denpasar – Jakarta under all kritik. Från Jakarta till Amsterdam relativt bra, men inga språkkunskaper, långt ifrån vad man är van vid, vid flygning med andra bolag.

Det finns något som heter *Smoking Regulations*, om vilket man kan läsa i Garuda's In-Flight Magazine. Det är samma säkerhetsregler, som för övrigt gäller på all världens flygbolag.

Men det är något, som är helt okänt för Garuda Indonesias kabinpersonal. Inte nog med att de överser med rökning på platser utmärkta med förbudsskyltar, de hänvisar sugna passagerare till utrymmena runt toaletterna för- och akterut. Vad skulle hända vid en nödsituation, med en besättning som inte kan göra sig förstådd?

Hur är det då på andra bolag? Så vitt vi upplevt är det inga problem. Personalens anvisningar följs t o m på långcharter från Skandinavien med passagerare ganska runda under fötterna.

Iceland Air har totalt rökförbud liksom flera europeiska bolag på short distance.

British Airways har från 27 mars totalförbud för rökning på routen Jakarta-Kuala Lumpur-London.

Mr David Jones, British Airways Indonesienchef säger, att redan tidigare infördes rökförbud på flighterna mellan Bangkok, Singapore och London. Det var faktiskt passagerarna, som bad om förbud även på Jakartalinjen.

Förtroendet för den skickliga personalen uppe i styrhytten, oberoende flight, är dock helt orubbat. Genomgående fantas-

tiskt smekande landningar, vilket lär vara det svåraste i branschen. Och trots vissa motigheter, så *next year we go Garuda Indonesia, of course!*

Nå hade något ändrat sig i Sanur under året, som gått? Ja det måste man säga. Och det mesta i positiv riktning. De störande och farliga hålen i trottoarerna var i stort sett åtgärdade från norr ända ner till Hyatt. Mellan Hyatt och Sanur Beach Hotel hade man kvar en del farliga hål, för att sedan söderut ha en nästan nylagd trottoar. Trafiken är fortfarande hård, men den färdigbyggda motorvägen flygplatsen – Denpasar har nog tagit över en hel del fordon. Det finns några övergångsställen, men de respekteras inte. På trottoarerna har man lyckats få bort alla parkerade motorcyklar, utom vid Lotus Pond där stora vans står på tvären, som service åt det vackra folket. Annars är det de trevliga hundarna, som vaktar gångbanan. Trafikpolis finns sporadiskt, men borde synas mer.

När det gäller de mobila försäljarna har det också skett en förändring. På Sanurstranden har man lyckats få bort de värsta flockledarna. De som är kvar har bildat en form av skrå. De har alla en blå tröja med emblem, som visar, att de hör till de fasta försäljarna. Trevliga turistpoliser, som det nu är gott om, vakar över ordningen och återför med mild hand syndarna till gällande regler.

På gatan från Hyatt och norrut till Bali Beach har de mobila nasarna nästan försvunnit och ersatts av en del fasta stånd med klockor och solglasögon.

I Kuta-området är allt sig likt. Hårda attacker, gärna av en flock. Detta virus har tyvärr spritt sig landvägen ända upp till Sanur Beach Hotel.

I Kuta bygger man som aldrig förr. Nya gallerier växer som svampa ur jorden, trots att tidigare färdigställda ännu inte är uthyrda; alla tomma tomter bebyggs med hotell av olika storlek. Kuta är inte längre Bali utan en *area touristique* som man säger i bl a Tunisien.

Om hotellen är bara gott att säga. En vecka bodde vi på Sanur Beach, hotellet som förefaller jättestort, men genom flera olika byggnadsstilar lyckats behålla det mindre hotellets charm och erbjuder högsta komfort. Förutom lyxlivet där var det fantastiskt, att i skymningen sitta på balkongen och studera de olika arterna fladdermöss, som jagade mellan palmerna. Och ekorr familjen, som bara korta stunder vågade visa sina pyttesmå ungar. Hotellet är under stor upprustning, varför reportage kommer senare.

Utefter Sanurstranden har man planerat ett permanentat promenadstråk ända från Bali Beach till Sanur Beach. Stora delar av projektet är redan klart och det är härligt att gå utefter stranden utan att trava genom jobbig sand.

Men det mest positiva är utan tvekan, att man nu upphört med den ruskiga, rituella styckningen av levande sköldpaddor på Turtle Island. Heder åt det beslutet!

Ett irriterande element är vattenscootern, som kör race utanför stranden. Bullret är synnerligen störande, och avgaserna från 2-taktarna driver med sjöbrisen mot land. Men det torde vara en from önskan, att scooterna tilldelas speciella områden, där de kan härja fritt. Men det kanske löser sig. Uppe vid Sanur Beachmarknaden står ett par scooterovrak, som på grund av van-skötsel helt rostat ihop.

När det gäller taxi har det blivit en förbättring. Fler bilar med taxameter dyker upp och många kör som individuella åkare under ett företagsparaply. Frifräsare finns naturligtvis fortfarande med högst varierande taxor. Bäst klarar man sig, om man håller sig till hotellets bilpool.

För övrigt var denna gång den absolut största upplevelsen fladdermusgrottan och templet vid Goa Lawa.

Resterande tid tillbringade vi på Sengigi Beach Hotel på Lombok. Nog sagt att där var allt utan undantag av högsta klass. Mer om detta i särskild artikel.

Carl Henric Reiher

Republiken Indonesien – en rik 50 åring

Världens sjätte största och femte folkrikaste nation är inte äldre än en djärv proklamation som angav dess existens den 17 augusti 1945. Indonesien är en republik och självständighetsförklaringen innebar slutet av ett trehundraårigt holländskt herravälde. Efter ett fyra år långt krig gick holländarna motvilligt med på att lämna landet. I december 1949 blev Indonesiens självständighet verklighet. Indonesien är en förbundsstat och har 183 miljoner invånare. Huvudstaden heter Jakarta och har 4,5 milj invånare.

Indonesien består av cirka 13.700 öar. Öarna breder ut sig ett par tusen kilometer på båda sidor av ekvatorn.

Klimatet är tropiskt med en medeltemperatur på 26-28 grader Celsius året runt. Området är väldigt nederbördsrikt, kraftiga monsunregn förekommer under sex månaders period. Den årliga regnmängden är 2.000—3.000 mm. Nordöstra Sumatra, Borneo, Celebes och Moluckerna är de öar som drabbas mest. Nederbörden kommer främst under månaderna december - mars. Någon torrtid förekommer inte förutom på Java och de små Sundaöarna. Värmen och den rika nederbörden gör att ris växer bra, det är också den viktigaste grödan i Indonesien. Riset har en magisk betydelse, det är det "dagliga brödet" och har varit det i tusentals år. Riset betraktas faktiskt som något fint – det representerar välbefinnande och till och med ära.

Indonesien består till stor del av stora yppiga tropiska, vackra regnskogar. Där är det glest befolkat och på vissa platser har inte en vit man satt sin fot. På de små Sundaöarna där det är relativt regnfattigt, finns huvudsakligen savanner med högt gräs och lövfällande träd som teak. Något högre upp i bergen växer mer nordliga arter.

Djurvärlden liknar den på det Sydöstasiatiska fastlandet här kan man se noshörningar, tigrar, elefanter, leoparder, orangu-

tanger och vilda höns. Kräldjur finns det gott om, krokodiler och över 400 ormarter samt mängder av ödlor.

På grund av att befolkningen har ökat snabbt och även utvecklingen av jordbruket följt denna tendens har skogsarealen minskat drastiskt. Det blir inte bättre av att utländska bolag har köpt upp stora delar av skogarna. Indonesien har inte mer än 24 miljoner hektar produktiv skog. Skövling av skogen medför stort hot mot djur- och växtvärlden och även mot landets vattenresurser. Djuren har minskat i antal på grund av jakt och att de amerikanska och japanska bolagen inom ett årtionde har avverkat 75% av orangutangskogarna. Orangutangen är ett av de djur som är svårast hotad. Den jagas för försäljning till djurhandlare och för laboratorieförsök. Trots insatser från myndigheter och internationella naturvårdsunionen fortsätter handeln.

Andra hotade djur är tigern och särskilt sumatranoshörningen som jagas för hornen. Det sägs att hornen har magiska sexuella egenskaper.

Befolkning

Indonesien är med sina 183 miljoner invånare världens femte folkrikaste nation. Huvudelen av befolkningen utgörs av malajer – småväxta, brunhyade människor med rakt hår och markerade drag som invandrade från det asiatiska fastlandet för cirka 5000 år sedan. Längre österut har många melanesiskt utseende – mörk hy, småkrulligt hår och mindre markerade drag. Även kulturströmningar från Australien och delar av Stilla havets övärld har påverkat Indonesien. Som jag tidigare nämnt är det dominerande folket, malajfolket som tros komma från Indokina. Exakt när invandringarna ägde rum vet man inte, men troligtvis omkring 2500 f Kr till 1500 f Kr. Spår av tidigare bosättningar finner man här och där, exempelvis dayakerna

på Borneo, batackerna på Sumatra och Nias, Torajafolket på Sulawesi och många andra. På Borneo lever vissa folk fortfarande som på stenåldern.

Samhället är uppbyggt som familjen med sultanen som fadern som bestämmer. Sultanen anses som gudomlig och alla lyder honom. Sultanens hov anses också ha gudomlig kraft. Man håller hårt på traditionerna och straffar dem som bryter mot traditionerna. Detta systemet kallas feodalsystemet.

Religion

På 1200-talet kom islam till Indonesien för att stanna. Även om det finns många mystiska trosföreställningar är 88% av befolkningen muslimer. Andra religioner förekommer också som buddhism (6%), hinduism (3%), kristendom (3%) och andra religiösa grupper.

Språk

Det indonesiska språket består minst av två dussin huvudspråk samt närmare 250 folkliga dialekter (t.ex. javanesiskan och sundanesiska). Det officiella nationalspråket är Bahasa Indonesiska. De flesta av språken hör till den malaj-polynesiska språkgruppen utom det papuanska talet som är helt utomstående. Språket Bahasa Indonesia skrivs med latinska bokstäver och har låneord främst från holländskan och engelskan. Ett sätt att bilda plural sker genom fördubbling: *orang* "människa", *orang-orang* "människor".

Bahasa skrivs idag med rumi, det vill säga med samma skrift som vår. Tillbaka i tiden användes jawi eller arabisk skrift. Själva stavningen är inte helt ren och är ej enhetlig, vilket medför vissa problem.

På många håll i Asien förekommer ett socio-politiskt system med en dubbel etikett när det gäller språk, så också i Indonesien. Ett enklare språk för bönderna och ett komplicerat och förfinat för överklassen. Hovkretsarna på Java talar till de enklare klasserna på ett "nedvärderande" språk,

medan åt överklassen ett "uppvärderande språk". Språken skiljer sig både i ordförråd och grammatik.

Bali —gudars och demoners ö

Bali ligger i mitten av den indonesiska övärlden. Ön är den första i den rad av öar som kallas små Sundaöarna. Landytan uppgår till 5.623 kvadratkilometer och är därmed lika stor som Gotland. Huvudorten är Denpasar, tre miljoner är antalet invånare och det gör ön till landets näst folkrikaste. Människorna är småvuxna med finskurna drag och en avsevärd grace. Människorna har sinne för humor och visar extrem värme och gästfrihet för främlingar. Alla litade tidigare på alla och innan turismen kunde man lämna sina tillhörigheter var som helst utan någon som helst risk. Balineserna är väldigt artiga och blir ofta chockerade över västerlänningars beteende.

Centrala Bali består av stora berg, djupa dalar och aktiva vulkaner. En vulkanisk bergskedja sträcker sig i väst östlig riktning, den största toppen är berget Gunung Agung (*Bergens moder*) med sina 3.142 meter över havet. Det ryker ofta från berget och vid utbrottet 1963 rann mängder med lava ner till havet och drabbade massor av människoliv. Andra vulkaner som mullrar och spyr ut rök är Brutan och Gurung Dahr. Bali har ett bra klimat utom när monsunsäsongen kommer. Då blir det obehagligt varmt och luftfuktigheten stiger till 95%. Den bästa tiden för att besöka Bali är från maj till september då det är soliga dagar med måttlig luftfuktighet.

Bali består av bördig jord och nederbörden är riklig. Detta gör att ön är det mest produktiva risodlingsområdet i Indonesien. Tabanan och Gianyar är de mest produktiva områdena, man kan få hela tre skördar per år trots de primitiva jordbruksmetoderna. Oxar och kor plöjer, men tröskningen görs för hand. För att hålla fåglar borta från grödan används fågelskrämmor och fladdrande band, de lekande barnen hjälper också till. Balineserna har även utvecklat

en egen konstbevärrning som experter från Kina och Japan gärna studerar. De 3 miljoner balineserna behöver aldrig gå hungriga för det finns alltid ris, fisk, grönsaker, frukt, kaffe, ris- och palmviner.

Kaffe och tropiska frukter odlas på de flesta bergssluttningarna. På varje gård finns ett altare där man offrar för en god skörd. På nordkusten där marken är torrare föder man upp boskap för export. Man odlar tobak och druvor. De syresatta lagurnerna vid Nusa Lembongan används för tångodling. Fisk finns det gott om runt Bali men balineserna är bönder och inte fiskare.

Målning, snideri och vävning är viktiga byindustrier. Turismen är en viktig inkomstkälla och de hänförs av att Bali är en frodig grön ö. I slutet av 1990-talet räknar man med nio miljoner besökare, men det mesta av pengarna man får in av turismen stannar inte på Bali, utan går till investerare från Jakarta och Surabaya.

Att den balinesiska konsten härstammar från en primitiv värld full med andar och demoner syns tydligt på de skulpturer de skapar. Skulpturerna föreställer ofta monster som visar sina stora tänder. Ofta skapas skulpturerna i sandsten som lätt formas.

Historia

Bali aga, eller öns urbefolkning, omfattar trunyan. Dessa bor i några byar runt Baturberget. Urbefolkningen skiljer sig både etniskt och kulturellt från övriga. De håller starkt på förhistoriska seder och bruk. Deras religion har påverkats av hinduism och kallas därför ibland hindu trunyan. Kremering av döda förekommer inte här utan man låter naturen ha sin gång på den plats som vigts åt sista vilan.

Redan på 900 e Kr hade Bali en hinduisk livsstil. Den islamska kulturen tog sig aldrig över Balisundet. Därför har balineserna utformat och utvecklat sin egen särart, Javas inflytande kom inte förrän på 1100-talet. Bali lever i sin egen värld och har egna värderingar. Folket och den hindu-balinesiska

kulturen bildar en sällsam kombination som västvärlden upptäckte på 1930-talet.

Ön förblev självständig tills Moyapatit-dynastin tog över. På 1400-talet försvagades dynastin av den muslimska invasionen och till slut blev den utplånad. Detta medförde en stor invandring — konstnärer, skulptörer, lärda och präster. Dessa tog med sina heliga skrifter (hinduiska).

Holländarna var år 1597 på jakt efter kryddor och kom till Bali vid den tidpunkten då den sköna konsten hade sin höjdpunkt. Då man odlade ris och inte kryddnejlikor eller peppar, blev inte holländarna intresserade och seglade iväg.

På 1800-talet dök holländarna återigen upp. Anledningen var att man ansåg att de fartyg som hade förlist utanför Bali tillhörde dem och inte invånarna på Bali. De begärde skadestånd och när inte Rajan av Badung betalade landsteg holländarna. Detta gjorde att hela den kungliga familjen begick en rituell puputan eller mass-sjävmord.

Holländarna styrde Bali en kort tid innan japanerna tog över och höll öarna ockuperade under andra världskriget (1942-1945). Indonesien erkändes självständigt 1949 i Haag. Idag fattar balineserna egna beslut på lokal nivå, de större frågorna avgörs av centralregeringen i Jakarta.

Bali är indelad i nio kabupaten eller distrikt under var sin bupati (regent). Bredvid dessa distrikt finns även mindre enheter som omfattar de lokala byarna, cirka 1500 stycken.

Religion

På Bali råder öbornas egna tolkning av den ursprungliga hinduismen, balinesisk hinduism. Det är en exotisk religion med inslag av andetro. De ursprungliga hinduismens gudar som Vishnu och Shiva förekommer inte, utan balineserna har sina egna gudar: solgudar, mångudar, sköldpaddsgudar och en massa andra mystiska var-elser. De onda andarna bor i havet och därför är balineserna rädda för att komma för

långt ut i havet, många är dessutom ej simkunniga.

Man betonar istället berget, som anses vara gudarnas hemvist. I varje hem finns ett altare där man bränner rökelse, offrar blommor, ris, salt och chili i flätade palmbladskorgar.

Meningen med den balinesiska hinduismen är att bevara balansen mellan motsatta krafter: gott och ont, varmt och kallt, etc. Harmoni är ett nyckelord.

Kastväsendet finns fortfarande kvar fast i en mildrande form. Den förnämsta kasten är brahmanas vars herrar har titeln Ida Bagus och damer Ida Ayu. Majoriteten hör till sudras (arbetarklassen), de kastlösa. Namn som Wayan, Made och Nyoman förekommer här.

Tempel

På Bali finns cirka 20.000 tempel och är med det den tempelrikaste platsen på hela jorden. Pura som det kallas finns i ett flertal i varje by. Pura betyder rum omgivet av en vägg. De byggs mot bergen och ligger på den del av gården som ligger närmast.

Alla templen ser likadana ut och de vakts av skräckinjagande väktare.

Det viktigaste templet är Pura puseh och är helgat åt byns grundare. Templet ligger i byns centrum där det ska skydda folket när de arbetar under dagen.

Det heliga är viktigare än gudomligheter och ritualerna är viktigare än bönen. Den dominerande ritualen är reningsritualen. Kvinnor syns ofta sitta och fläta små bananbladspaket som läggs ut vid solnedgången för att muta butas och kalas.

Främlingar som besöker templen måste bära en sash, en slags sjal som bärs över huvudet. I templet råder det fullkomliga lugnet utom när man firar templets odalan, templets födelsedag. Detta görs var 210:e dag i den balinesiska kalendern. Under odalan fester man och underhåller varann i tre dagar. Kvinnorna bär höga pyramider av frukt, kakor och blommor i håret. Dessa gåvor välsignas av prästen och ställs bland

dekorationerna. Som turist får man gärna vara med vid de flesta ceremonier, men man ska akta sig för att vara påträngande och man bör inte använda blix till kameran.

Tempelfesterna är en stor turistattraktion och det balinesiska turistrådet ger ut en särskild kalender där datum för olika festligheter anges.

Kremering

En annan stor turistattraktion är kremering. På Bali är begravning en glad tillställning, ingen gråter när någon dör.

Först genom elden befrias själen så att reinkarnation kan ske och de fem elementen återbördas. Balinesernas tro är att en människa har tre kroppar: den fysiska, den cerebrala och den andliga. Kroppen är själens tempel och först när den är förstörd kan cirkeln slutas. En fattig familj kan behålla den döda kroppen tills de har råd med en begravning.

När en person av högre kast skall kremeras tar man upp "fattiga" kroppar så att de får kremeras tillsammans med den "rika" personen. När en av de sista i den kungliga familjen avled kremerades cirka 500 andra kroppar samtidigt.

Denpasar

Denpasar är Balis huvudstad och har cirka 100 000 invånare. Från att ha varit en småstad har staden växt till en liten storstad på grund av turismen och det ökande trycket från landsbyggden. Ur en turists syn är nog inte Denpasar det Bali man drömt om men staden är värd att besökas.

Martin Flyboon

Källor:

- Sydostasien, FOLK och LÄNDER
- Indonesien, Reseguide
- Bra Böckers lexikon
- Indonesia, travel survival kit
- Islands of fire, island of spice
- TV-program, Dokumentär utifrån

Senggigi Beach Hotel i nygammal skrud

Senggigi Beach Hotel var första stjärnhotellet på Lombok och kunde därför välja etablering på absolut bästa strandområdet.

Foto: Carl Henric Reihner

Första besöket på Senggigi Beach Hotel gjorde vi för fyra år sedan och fann behag i anläggningen. Visserligen var det mesta slitet och trist. Träinredningen utan fitness och textilierna katastrofalt fula. Allt var dock rent och såtillvida välskött. Personalen, framförallt i restaurangerna var medelmåttig utan större intresse för jobbet. Men vi kom igen efter ytterligare tre år, för att i år finna en toppenanläggning. Alla rummen har fått en total ansiktslyftning. Allt är av högsta klass och synnerligen smakfullt. En del bungalows har t o m fått ett utomhus duschutrymme.

Det mest fantastiska är, att hela renoveringen av både reception, kök och samtliga rum har kunna försiggå utan att hotellet behövt stänga. Man har tagit det i etapper under ett år. Enda synbara skillnaden var, att huvudrestaurangen måste hållas stängd, men med lite god vilja tog Seahorse, fiskrestaurangen, över all restaurations.

Och tro det eller ej, man har strängt taget inte hört att det arbetats. Inga traktorer, dumpers, kompressorer eller lastbils-transporter. Eftersom det är mycket gott om arbetskraft, kunde allt arbete utföras med människokraft.

Hotellet har 150 rum fördelade på 24 bungalows med 2 dubbelrum i varje. Res-terande rum är belägna i tvåvåningshus, vardera med åtta dubbelrum. Rummen är på nästan 32 kvadratmeter utom den exklusiva Garuda Bungalow Suite, som håller 110 kvadratmeter och består av salong, två sovrum, eget kök, egen swimmingpool och egen hovmästare.

När det gäller det lekamliga, så är det väl sörjt. I Rinjana Restaurant med härlig utsikt över havet, serveras den delikata buffefrukosten. Dessutom är den öppen för lunch, middag och som 24-timmars kafé. Utbudet på restaurangerna är inte några höjdare. Den nye restaurangchefen, Marco Saxer från Schweiz har tyvärr kvar den smala och rätt fantasilösa menyn från ombyggnadsåret, både på Rinjana och Seahorse.

Purnama Sunset Beach Bar ligger helt nere vid stranden. En rejäl ansiktslyftning har gjort baren till en av de mest välbesökta lunchställena utefter Purnama Beach. Ena dagen erbjuder man grillrätter, där gästen kan få fram en minigrill till solstolen och fixa själv. Nästa dag pizza, därefter en dag då det är pasta som gäller. Och mellan 18 och 19 så är det happy hour. Det är vid sol-

nedgången, som torde vara helt utan motstycke. Vid hygglig väderlek sjunker solen ner strax t v om Mt Agung. En oförglömlig syn. Och naturligtvis är baren fullsmockad. Många dröjer sig kvar till den buffé, som med olika tema serveras efter 19 på stranden i anslutning till Purnama Bar.

Men det är inte bara boställena, som rustats. Även den stora trädgården visar upp ett delvis nytt ansikte. En rispaddy i traditionella etage har anlagts. I anslutning till detta några dammar med lotus och papyrus. Och fem asiatiska gäss, som lever livets glada dagar på risdiet. Dessutom har man en mindre plantering med sockererrör och en med ananasplantor. Därutöver har det planterats en hel del tropiska växter på olika platser i trädgården. Alla med tydliga namnskyltar. Det som fattas, men förhoppningsvis kommer är en avdelning med ostasiatiska kryddväxter. Lombok lär betyda *peppar* och det tycker man förpliktigar.

Men det är inte bara det materiella, som rustats. Minst lika stor vikt har general Manager *Juergen Fischer* och hans stab lagt på personalutveckling. Tidigare var det väl lite si och så med arbetsdisciplinen.

Trevliga trainees med god serviceanda och hyggliga språkkunskaper hjälper snabbt gästerna till rätta i restaurangerna

Men i år frapperades vi över de pigga, servicemedvetna och språkkunniga trainees, som vi träffade framför allt i restaurangen. Mr *Supandi*, assistent front manager som visade oss runt berättade, att för att anställas skulle man ha bra betyg från skolan och kunna en del engelska. Resten av utbildningen fick de på hotellet.

Så började det

Redan innan Lombok kommit i ropet och någon hade en aning om Senggigi Beach, startade Aerowisata bygget av ett modernt hotell på sandrevet, som skyddades av ett band korallrev. På bilder från den tiden ser man ett långt, orört sandrev. I dag har stormar decimerat revet, som på sydsidan säkrats med rejäla betong- och stenkassuner.

Kunnig arbetskraft fanns inte utan hämtades från Bali och Java. När sedan de första 52 dubbelrummen med tillhörande serviceanläggningar stod klara, så kom nästa problem. Praktiskt taget all servicepersonal måste hämtas från Bali. Men det fungerade. Året var 1987 och fortfarande finns åtskilliga av pionjärerna kvar. I dag

På Purnama Sunset Beach varierar både lunchutbudet och kvällens strandbufféer. Den som så önskar kan få en minigrill till strandstolen.

Restaurangen Seahorse ligger avsides och skild från övriga aktiviteter. Varje kväll finns en becak, Seahorse Limousine, för den som i maklig ro vill ta en tur runt hotellområdet eller direkt till restaurang Seahorse.

Positiv pedagogik överallt. De exotiska träden och många andra växter har försetts med namnskyltar. I anslutning till paddyn återfinns denna trevliga fågelskrämma med kort info om risodlingens betydelse. I bakgrunden ett stort papyrussnår.

rekryteras dock huvuddelen av de nyanställda bland befolkningen på Lombok.

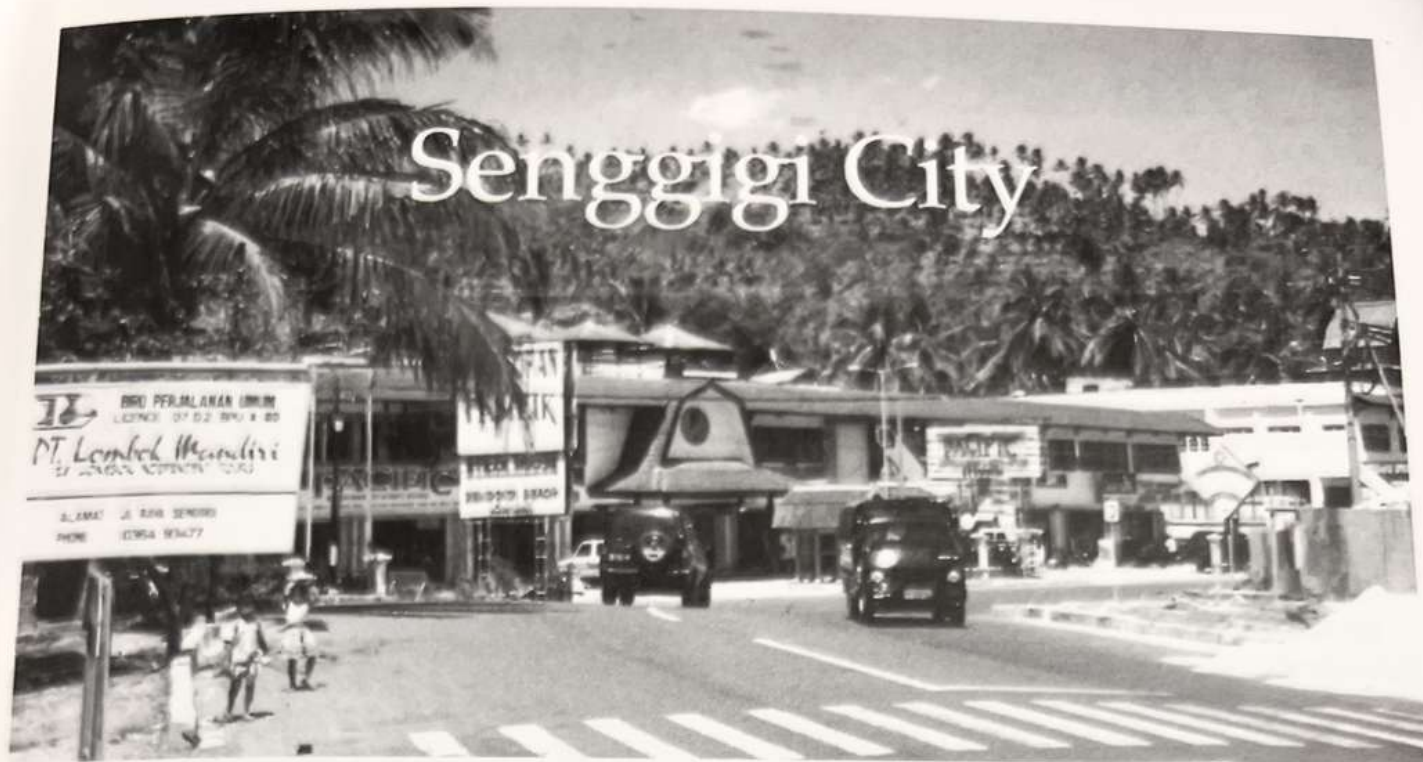
Underhand byggdes anläggningen till med fler rum för att i dag omfatta 150 dubbelrum. För framtiden planeras en utbyggnad av max 50 dubbelrum och ytterligare en pool.

Senggigi Beach Hotel ligger vid den absolut bästa och turistvänligaste stranden på Lombok. Badvänlig med rev, som bromsar sjögången, levande korallformationer strax under ytan, så att även den ovane har möjlighet att snorkla, god service för scuba-diving, både vid reven och uppe vid de närbelägna Giliöarna.

Som en sammanfattning kan sägas, att Senggigi Beach Hotel är ett trivsamt, välutrustat hotell med toppersonal och allt detta till ett hyggligt pris. Det lönar sig, både för kropp och själ, att stanna längre än de där korta stop-over-besöken.

Carl Henric Reiher

Senggigi centrum är inte stort, men relativt välförsett. Sju hyggliga restauranger plus några till, fyra ateljéer för filmframkallning, två supermarketer, där man t o m kan inhandla något stärkande, resebyråer, dykföretag och massor av "artshops". Och givetvis en moské. Arkad för hundratalet shops är under byggnad.

Kines utan gränser

På väg hem från en rundtur i Jakarta hamnade jag i en taxi framförd av en glad och trevlig man. Jag berättade lite om min bakgrund, och att jag kom från Sverige och var i Jakarta för att fira semester. När han förstod att jag pratar lite Bahasa Indonesia blev han ännu gladare och började kalla mig för pappa.

Jag frågade honom om han hade familj och bodde i Jakarta. Han berättade att han var kines, född i Medan på norra Sumatra och hette Hassan. Född buddist konverterade han till katolicismen när han blev äldre. För en del år sedan fick han jobb i Hong Kong, han åkte dit, gifte sig och blev behandlad som Hongkong-kines på grund av sin hustru.

Så småningom upptäckte man att han inte hade Hongkongpass och då skickade man honom tillbaka till Medan.

Singapore låg nära tillhands för nästa utmaning, han tog båten dit för att söka

jobb. Gifte sig för andra gången, nu med en kvinna från Singapore och behandlades som singaporean tills man avslöjade honom och skickade tillbaka honom till Indonesien.

Samma sak hände i Taiwan, där han fick jobb och gifte sig för tredje gången. Det tog två år innan det blev dags att flytta tillbaka till Medan.

I Japan körde han lastbil med räkor till Osaka innan arbetstillståndet tvingade honom att resa hem till Indonesien. Där blev det aldrig tal om äktenskap, förklarade han.

Tillbaks i Indonesien bosatte han sig i Jakarta och började köra taxi. Nu är han gift för fjärde gången och har en dotter som just börjat i skolan. Varje månad lägger han undan lite pengar för att kunna resa till ett nytt land, avslutade han samtalet med när jag skulle till att betala.

Hans Hansson

Saxat och noterat

Romantiskt bröllop på Bali

Ett helt otroligt bröllop ägde rum någon gång i somras på Amanusa hotel i Nusa Dua.

Dekoren är en av de vackraste vyerna på Bali med den nedgående solen strax ovanför horisonten och med kvällsdimman inåt land som mjukar upp alla hårda konturer. Det enda ljudet är bränningarna ute på revet. Mer romantiskt kan det inte vara.

En katolsk präst i vit skrud står framför det vita altaret, ett dussin vitklädda servitörer och ett vitt blomsterhav. Det enda som fattas är bruden. Brudgummen, den parisiska konsthandlaren *Didier Imbert* (47) hade ännu inte friat till flickvännen, tjugufåttåriga *Sophie Blanchard*, även hon från Paris.

Tjugo meter från altaret friar Didier. Sophie är uppriktigt förvånad, men finner sig och svarar ja under det hon går fram mot altaret.

Och så kan ceremonien fortlöpa på sedvanliga sätt.

Emellertid var detta inte ett hugskott från Didiers sida. Det hade tagit honom och hans assistent dryga halvåret att från Paris i detalj organisera bröllopet.

För att få Sophie till Bali fablade Didier om besök hos hög indonesisk dignitär. Och att det var vita kläder som gällde.

Men i Singapore dagen före bröllopet höll allting på att stranda. Hans pass gällde bara ytterligare fyra månader. Minimum är sex månaders giltighet för att passera in i Indonesien. Dessbättre var franska ambassadören en god vän. Han öppnade ambassaden och utfärdade ett nytt pass.

Efter skål i äkta fransk champagne och utan några störande accider blev det två dagar honeymoon på Bali och därefter jet till Schweiz.

Inte bara Göran Persson gillar skatter

Nu skall det bli dyrare för turister på Bali. Alla så kallade marina aktiviteter, som parasail, vattenskidåkning, dykning mm beskattas med tio procent. Detta för att hotell och restauranger redan har en straffskatt på 10%.

Arrangörerna redovisar antalet sålda biljetter och leverar in skatt på grundval av detta.

Pengarna skall användas för något så luddigt som "improving facilities on the island".

Hur är det nu? Har någon av läsarna någon gång fått en biljett vid någon form av vattensport? Red. har det inte och har svårt att förstå hur uppbörden skall gå till.

Hotellens hotell stänger

I mitten av november stängde flaggskeppet *Hotel Borobudur Inter-Continental* för totalrenovering.

–Detta är något nytt i min karriär, säger *Mr Gerhard Schmidt*, general manager på Hotel Borobudur. Det vanliga är att inviga nya hotell.

–Hotellet började byggas i början av 60-talet, berättar mr Schmidt, med rysk konstruktion, italiensk arkitektur och fransk finish. Hotellet invigdes för 20 år sedan, 1974.

Mycket är i dag nerslitet och i behov av renovering eller reparation. Air conditionanläggningen, avloppen, tvätten, köket är bland det som måste ersättas och då är det bättre att göra en totalrenovering. Under 14 månader skall 65 miljoner USD puttas in för att i grund modernisera Borobudur.

Avreglering i luften

Från 1998 kommer i stort sett alla indonesiska inrikes flygbolag kunna erbjuda internationell service. Ett undantag finns dock. Dirgantara Air Service får även i fortsättningen hålla sig inom gränserna. Något motiv till denna säregna diskriminering har inte lämnats.

För närvarande har Garuda Indonesia ensamrätt på utrikes trafiken. Sempati Air, delvis kontrollerat av bolag knutet till en av Soehartos söner, och Bouraq Air har haft begränsad koncession på utrikestrafik.

Orsaken varför man väntar till 1998 med liberaliseringen är, att tiden behövs för planering och fördelning av trafiktillstånden.

Samtidigt meddelade trafikminister Dhanutirto, att sju utländska flygbolag får rätt att trafikera samtliga indonesiska internationella flygplatser, f n 23 till antalet.

De utvalda bolagen är KLM, British Airways, Lufthansa, Air France, Continentel, Northwest och Nippon Airways.

Entusiasmen har dock varit lindrigt sagt måttlig med undantag av KLM, som visat intresse. British Airways kan eventuellt tänka sig trafik. Ett problem är, att det är mycket dyrt att landa med en jumbojet för att släppa av en skvätt passagerare.

Under tidspress jobbar Garuda Indonesia på statens krav på utökad nationell trafik. Planering och ett tillräckligt antal flygplan för att klara trafiken på 32 nationella destinationer måste vara klart till årsskiftet. Annars dras koncessionen in.

Garuda planerar att trafikera Jakarta-Pontianak 7 ggr/vecka liksom Pekanbaru i Riau och Ampenan på Lombok.

Stötestenen är, att Garuda f n inte har plan tillräckligt. Så sent som förra året såldes 17 FockerC-28 till Merpati och två till flygvapnet. Hoppet är, att några kan gå i retur, men de är gamla och slitna.

Garuda Indonesia har i dag 55 plan och transporterade 1994 5,6 miljoner passagerare en ökning från 1992 med 0,5 miljoner pax, men ett tapp på 1,3 miljoner, jämfört med rekordåret 1990.

Air Forcepiloter till Garuda

I takt med ökad trafik, framför allt inrikes, har Garuda fått brist på piloter. Antalet flygkaptener är 257 och förstestymän 257. Det har varit en avtappning på mellan 50 och 60 piloter till andra bolag, som Eva Air, Korea Air och Malaysia Air. Tills vidare kommer den värsta bristen att täckas av 14 flygvapenpiloter, som kommer att tjänstgöra som styrmän på Boeing 737-fligher.

För närvarande utbildas 60 piloter på flygskolan i Tangerang. I framtiden skall skolan expandera och kunna examinera 120 piloter per år för att vid sekelskiftet vara uppe i 200.

Akterseglade passagerare

Under hösten har varje dag flera dussin passagerare, trots bokning och giltiga biljetter, inte kommit med flyget från Ternate på Moluckerna till Manado på norra Celebes. Linjen trafikeras av Merpati. Orsaken är förutom allmänt slarv med överbokning att Bouraq inte längre flyger mellan dessa städer.

N250 i luften

Den 10 augusti lyfte första exemplaret av indonesienbyggda medeldistansplanet N250 från testflygplatsen i Bandung. Det är ett tvåmotorigt turbopropplan som skall tävla med många tillverkare i mellanstorleksklassen, bl a med SAAB.

Närmare uppgifter om motorer, pres-tanda etc har ännu inte kommit red. till del. Elektroniken tillverkas dock i en egen fabrik i Alabama i USA. Enligt uppgift har man redan på ritbordet sålt 192 plan. Efter den första provflygningen återstår många, långa testflygningar innan planet erhåller internationellt flygcertifikat.

Förstligen har fått namnet *Gatot Kaca* efter en berömd Wayngteateraktör.

Presidenten uppmanar alla att lära språk

Vid invigningen av en språkkonferens i höstas sade president Soeharto, att utlänningar som önskar göra affärer med Indonesien borde lära sig Bahasa Indonesia. Detta för att lättare lära känna folk och kultur, varigenom affärssamtal skulle underlättas.

I sanning helt korrekt. Om man som affärsman är stationerad längre tid i Indonesien torde det vara självklart att språket är nyckeln till goda relationer och positiva affärssamtal.

Men lika viktigt är att indoneser med kontakter utanför republiken lär sig i första hand förståelig engelska och kanske ett andra europeiskt språk.

Detta bör Garuda Indonesia ta fasta på. Det finns troligtvis inget internationellt flygbolag, Aeroflot undantaget, med trafik på Europa och US, som har en kabinpersonal med så miserabla språkkunskaper som Garuda. Det är dags för företagsledningen i elfenbenstornet i Jakarta att lyssna på presidenten. Det är tragiskt, att skicka ut fina ungdomar på krävande serviceuppdrag utan adekvat utbildning.

Mera om språkkunskaper

Engelska är framtidens språk för den som vill komma fram inom turistnäringen i Indonesien. Detta var budskapet från arrangören RRI radiostation i Denpasar, av *Bali Senior High Schools English Contest*.

Nym Sari, studerande vid Turistinstitutet i Nusa Dua segrade i språktävlingen. Rana, som hon kallas av sina vänner, berättade att hon siktade på att bli sales- and marketing manager inom hotellindustrin.

Adi Gunawan, segrade 1993, är nu nyhetsuppläsare på Bali FM.

"Engelska kommer att bli andraspråket på Bali och kommer att ge er en god chans till bra jobb", var hans hälsning till årets tävlande

VARNING!

Alla ni som har med kamera till Indonesien, och är ivriga att se resultat, brukar låta något lokalt fotoföretag framkalla och kopiera filmen.

Men gör inte det om du vill ha utbyte av ditt knäppande. På både Lombok och Bali kan man, om det vill sig väl få hyggligt resultat till lågt pris. Men det kan även gå helt på tok.

Vill du ha kvalitet, vänta till eventuellt stop-över i Singapore eller till du kommer hem. Det är dyrare hemma, men den kvaliteten, som efter tester Kodaklaboratoriet presterar, kan du inte få runt ekvatorn. Bl a eftersom det är för varmt för framkallningsprocessen och att operatörerna ofta är lite väl spleenade och trötta.

Garuda flyger pilgrimer

Totalt 195 000 pilgrimer flögs i år av Garuda från fem platser i Indonesien till Mecka i Saudi Arabien. Det har varit en stadig ökning sedan flygningarna påbörjades 1990.

Då var det 81 245 pilgrimer som airliftade till Mecka för att 1992 passera 100 000 och 1994 sluta på 158 533 stycken.

Det är en otrolig apparat att på kort tid transportera så många människor long distance. All heder för planerna i Jakarta, som lyckades ro allt i land. Tidtabell och flygtillstånd, kapacitet på flygplatserna, så att ordinarie trafik inte stördes, var de mindre stötestenarna. Värre var det att ha tillräckligt med long distance-plan. Garuda lyckades frigöra fyra B 747. Därutöver chartrades fem plan från World Airways, ett från Singapore Airlines, ett från Kuwait Airlines, två från American International, ett från Airclub International, fyra från Tower Air, ett från Air France, tre från AOM French och slutligen två från Finnair.

Totalt uppgick besättningarna på pilgrimsflottan till 944 personer.

Med u-båt till korallerna

Runt Bali finns fortfarande orörda korallrev, som undgått fiskarens dynamitladdningar. Men för att till fullo kunna njuta av skönhetsupplevelsorna måste man dyka med tub. Och endast ett fåtal har den kunskapen. Ett alternativ är att ge sig ut med någon båt med glasbotten. Det är förvisso en upplevelse, men faktisk bara en blek kompromiss.

Men i och med att Heru Pramono köpte en liten u-båt från *International Submarine Safaris (Canada) Ltd* och under två år förde en oavbruten kamp med motsträviga byråkrater var det dags att sjösätta submarinen vid marinan vid Nusa Dua. Redan tidigare hade Heru Pramono en australienbyggd katamaran, som förutom dagsturer till Nusa Penida tjänade som moderfartyg till u-båten.

Från augusti i år gör submarinen två dykningar per dag med tillsammans 30 passagerare. Turen kostar 85 USD per person.

Submarinen med namnet *Beluga* är 56 fot lång, är eldriven, har två mans besättning och är utrustad med air condition. Maximala dykdjupet är 150 fot. Normalt går *Beluga* ut ungefär en kilometer från kusten, där det finns koraller och tropiska fiskar på lämpligt dykdjup. Passagerarna sitter på två långsgående säten med stora bulleys i skrovsidorna.

Mount Bromo är orolig

Mount Bromo, som är den största attraktionen på östra Java aktiverade sig i slutet av mars och spottade ur sig tjock, svart rök blandad med askmoln och en mindre mängd stenar. Röken var så tät, att kratern var helt osynlig på håll. Turister hölls på behörigt avstånd för att inte riskera skador. Mount Bromo hade utbrott 1982 och dessförinnan 1948.

När red. flög över området den 15 september rykte det inte obetydligt ur kratern.

Kaffeimportörerna bluffar

Med jämna mellanrum hör man trumpetstötter från de stora kaffeimportörerna, att priset absolut måste höjas på grund av frost i Brasilien, skadeinsekter, tömda lager etc. Men sällan inträffar katastrofen, men priset höjs trots detta. Nu finns det andra kaffeproducerande länder än de i Brasilien och Centralamerika, som i stor sett är dominerade av de amerikanska livsmedelsjättarna.

Hur ser det nu ut på klotets baksida? Japan rapporterar, att importen under de senaste 12 månaderna minskat med 13% till 300 000 ton, beroende på stora lager och minskad konsumtion. De japanska importörerna väntar dessutom med nya köp till priset sjunkit till 100 cent/pund. I slutet av september var terminspriset på New Yorks kaffemarknad 115,20 cent.

Japan är världens tredje största kaffe-konsument efter USA och Tyskland. 1994 importerade Japan 344 635 ton orostat kaffe. Huvudsakliga leverantörer är Indonesien, Brasilien, Colombia, Honduras och Guatemala. Vietnam är på väg att bli ett kaffe-producerande land att räkna med.

Nya körkort i Storjakarta

Nu är det dags för nya körkort i Indonesien. Det är en mycket stor apparat så man börjar i Storjakarta under hösten 1995 för att fortsätta i andra provinser 1996. De nya körkortet är stora som ett kreditkort och tillverkade av specialimporterad plast. För att göra det praktiskt taget omöjligt att förfälska korten så har man tryckt ett hologram under polisens symbol. Med hjälp av ett speciellt trycksystem tar det inte mer än tre minuter att tillverka ett körkort. Gamla körkort gäller dock till utgångsdatum.

Att det är volymer det rör sig om vittnar statistiken om, 1992 utfärdades 455 173 körkort, 1993 en ökning till 498 998 för att sjunka till 487 265 under 1994. Och detta bara i Storjakarta.

Returadress

Haninge Föreningstryck AB
Box 3007, 136 03 Hainge

Läsning för scuba divers

Många av SIS medlemmar är aktiva dykare och har upplevt Indonesiens otroliga undervattensvärld. Många dykcentra finns men enligt den amerikanske undervattensfotografen Mike Stewens torde reven runt Manado på norra Sulawesi vara de finaste i hela världen.

Mike Stewens har under 7 år dykt vid Manado och presenterar i praktverket *Sulawesi Seas* en helt otrolig undervattensvärld.

Mike var under sju år chef för ett dykcentrum på Maui, Hawaii och hade inte en tanke på att fotografera under vatten. Men så var det en elev, som inte kunde betala kursen. Han lämnade sin Nikonos V som ersättning. Och så fortsatte det. Med nya bättre kameror.

Det är mångfalden i vattnen runt Sulawesi, som attraherar Mike. Mångfalden med önskemotiv från makrofoto ända upp till vidvinkel för att fånga krateröppningarna.

I det tyska magasinet *Unterwasser* 4/95 (Augusti/September) presenteras Sulawesi Seas med många otroliga bilder ur boken.

Praktverket i format 24x30 cm, 160 sidor med utförlig text på engelska kan beställas från IKAN, Waldschulstrasse 166, 659 33 Frankfurt, fax (069)38 355 87. Priset är DM 90. Fråga dock först om din bokhandel kan ta hem *Sulawesi Seas*, *Indonesia's Magnificent Underwater Realm*.

Carl Henric Reiher

Ett våldsamt vulkanutbrott i Indonesien 1815 sänkte sommartemperaturen tre grader under det normala i Europa.

Illustrerad Vetenskap

Sail Indonesia

Den 7 augusti startade *Arung Samudera*, *Sail Indonesia '95*, från hamnen i Benoa på Bali. Racet arrangerades som en del av republikens 50-årsfirande. Målgång i Jakarta efter 650 NM beräknades ske 15 augusti.

Tall ships från 20 länder, bl.a. Australien, Italien, Japan, Malaysia och USA återfann sig i startfältet. Störst och mest imponerande var 4-mastbarken *Esmeralda* från Chile.

Hon är byggd 1952 och mäter 200 meter i vattenlinjen, och är därmed dubbelt så lång som *Dewa Ruci*, som indonesiska marinen tävlade med.

Vid sidan om Tall Shipracet deltog 50 konventionella seglare i *Darwin-Ambon Racet* för att därefter hänga på *Arung Samudera '95*, även de med målgång i Jakarta.

De 2000 besättningsmännen på de tävlande skeppen och båtarna togs under två dagar väl omhand på Bali. Fester och utflykter avlöste varandra och naturligtvis var det god tid för förbrödring och skepparhistorier.

I Jakarta Bay samlades den 16 och 17 augusti runt 100 krigsfartyg från 30 länder. USA ställde upp med ett fartyg ur Sjunde Pacificflottan och därutöver plåtschabrak från Ryssland, China, Japan, Sydkorea, Nya Zeeland och UK.

Det militära uppstället paraderade vid målgången i Jakarta.

Besättningarna på både de civila och de militära enheterna var inbjudna till firandet av republikens 50-årsdag efter det president Soeharto hade inspekterat skeppen i Jakarta Bay.